

PREISPITIVANJE KNJIŽEVNE TRADICIJE

(Boris Škvorc, *Naracija nacije: problemi (književne) pri/povijesti*,
Književni krug, Split, Split 2017.)

U svojoj novoj knjizi Boris Škvorc bavio se problemima i pitanjima vezanim uz naraciju nacije te stereotipima koji se javljaju u povijesti (književnosti). Knjiga sadrži sedam rasprava i već objavljenih članaka te dva poglavlja napisana upravo za ovo izdanje. Svi su tekstovi prošireni i dopunjeni da bi se uspostavila međusobna kohezivnost. Knjiga otvara mnoga pitanja iz područja književnosti, kulture i povijesti, a zanimljiva je i iz pozicije interkulturalnosti jer je autor pružio perspektivu kakvu je dobio gostujući na sveučilištima u inozemstvu (primjerice u Australiji i Aziji), što čitatelju omogućuje svojevrstan pogled na hrvatsku književnost iz *izvanjske* perspektive.

Polazeći od hipoteze da je nacija proizvod, autor u uvodnom

poglavlju najavljuje da će proučiti mehanizme konstrukcije zajednice, kao i strategije kojima se ona prividno rekonstruira. Jedan je od glavnih ciljeva knjige locirati odnose moći u sistemu unutar kojeg je konstrukt nacije stvoren. *Naracija nacije* zajednički je nadnaslov triju knjiga motiviran istraživanjima Homija Bhabhe o lokaciji kulture te knjigom Benedicta Andersona *Imagined Communities*. Najvažnija pitanja koja autor najavljuje pitanja su odnosa povijesti i književnog teksta (pri/povijesti), pitanja čitateljske kompetencije, ideologije te odnosa književnosti i novih medija.

Pitanje koje se sljedeće nameće jest u razmatranju povijesti kao discipline te njezinog mjesta unutar humanističkih i društvenih znano-

sti. Proučava se i uloga i značenje pozicije tumača u razumijevanju i interpretaciji povijesti i književnosti. Pitanje identifikacije uvijek je bilo etičko, političko i ideološko, a ne samo programsko. Tako i samo razumijevanje nacije uvijek dolazi iz kulturološke/antropološke perspektive (nositelji koje su Clifford Geertz i P. Steven Williams), jezično-označiteljske/strukturalne perspektive (nositelj Jacques Derrida), ideološke/hegemonijske perspektive (nositelj Michel Foucault) te psihološke perspektive (nositelj Jacques Lacan). Uz ove se četiri perspektive i pristupa nameće pitanje forme jer povijesnog teksta nema izvan narativne forme. Teško je dakle odrediti stroge razlike između književnosti i povijesti. Autor za primjer uzima Šenoin roman *Zlatarevo zlato*, a ulazi i u prostor medija te se pita koliko je primjerice film o Marinu Držiću *Libertas* (2006) isključivo fiksijski medij, a koliko povijesna rekonstrukcija. Knjiga Terry Eagleton *Teorija i nakon nje* izvrstan je primjer promjene perspektive čitanja ovisno o tzv. poziciji razlike. Taj glas razlike pojavljuje se u hrvatskoj književnosti na tri razine: kao izvlaštenu glas druge kulture u vlastitom korpusu (primjeri V. Desnice, M. Kovača, I. Andrića), kao glas kontaktne kulture prema kojoj se (ne) može ogledati vlastita razlika (primjeri su glasovi talijanske kulture u preporodnom

Zadru, bosanskih franjevaca u kronikama ili Držićev glas u zamišljaju kontinuiteta u Dubrovniku) ili pak kao preispitivani drugi u ironično upisanom kanonskom kontekstu.

U okviru povijesti književnosti mjesto utvrđivanja ne/propusnosti kanona dovodi do temeljnih pitanja struke, što obuhvaća proizvode unutar sistema. Govoreći o kanonu, govorimo o djelu koju se upisuje u povijest ili o djelu koje je u nju već upisano. Neupitnu ulogu u kreiranju kanona ima ideologija, a bitnu bi ulogu mogla imati i u postupku preispitivanja kanona. Drugo važno pitanje javlja se na razini metodološkijske upisanosti. Svoje tvrdnje Škvorc potkrepljuje primjerima iz knjige Cvjetka Milanje pod nazivom *Hrvatski roman 1945.–1990.*, s posebnim naglaskom na dio u kojem Milanja kroz analizu Marinkovićeve *Kiklopa* preispituje tradiciju.

Prilikom čitanja svakog teksta nameće se pitanje – što je tekst značio u vremenu nastanka, koja su mu bila ideološka uporišta, koji su elementi u tekstu uvjetovani tekstu- alnim i izvantekstualnim i sl. Prema Škvorcu u hrvatskoj empirijskoj historiografiji možemo razlikovati tri empirijski utvrdive polazišne epistemološke pozicije. Prva je ona koja povijest književnosti smatra dijelom znanosti o književnosti. Uzimajući za primjer Šicelove *Povijesti hrvatske književnosti* u tri knjige (2004,

2005a, 2005b), Škvorc smatra da Šicel ostaje dovoljno utemeljen u institucionalizam metodologije vlastite struke te balansira između povijesnih i književnih činjenica. Druga pozicija koja se javlja jest ona koju je nagovijestio Solar, a svodi se na pitanje ima li povijest književnosti utjecaj na književnu znanost i književnost u cjelini. Upravo je Šicelov tekst u prve tri knjige *Povijesti hrvatske književnosti* naglasio svu složenost takvih odnosa. Treća je epistemološka paradigma još uvijek u procesu oblikovanja (Škvorc 2017: 224–229).

U kontekstu povijesnoknjiževnih (re)konstrukcija, moguće je promotriti različite pisane povijesti književnosti. Frangešova *Povijest hrvatske književnosti* (1987) strukturom odupire priči o kontinuitetu nacije. Šicel pak u svojoj povijesti književnosti stvara privid natuknica, što *Povijest hrvatske književnosti* razbija na manje fabularne cjeline. Jelčićeva *Povijest hrvatske književnosti* (1997) jasnom određenošću autora omogućava protočnost teksta i nagovještava prihvaćanje konsenzusa oko fikcijskog karaktera žanra, dok je kod S. P. Novaka u *Povijesti hrvatske književnosti* (2003) pitanje ideologijske upisanosti u drugom planu, a svijest je o žanru potpuna i autoreferencijalna (Škvorc 2017: 240). Pritom dodaje da o nizu autora, poput B. Vodnika, M. Kombola, S.

Ježića, I. Frangeša i dr. možemo govoriti i kao o pripovjedačima, ali i „ideološki osvještenim manipulatorima” (Škvorc, 2017: 242), koji su ispriповijedali priču o književnom kontinuitetu. Među ideologeme ubraja one o „tisućljetnoj kulturi”, „ideji kontinuiteta”, „državnosti”, pojmove poput „A. G. M.” i „Marko Marulić”, a uz sve to ide i nijekanje mentaliteta obilježenog kolonijalnim odnosima.

Ključne su teme u raspravi o postkolonijalnosti lociranje kulture, utvrđivanje određene jezične priremenosti te dekodiranje prostora. Pritom se jezik podčinjenih drugih uvijek promatra kao zavisan od imperija. Prostor moguće destabilizacije Škvorc primjećuje u Krležinim *Zastavama*, Andrićevim *Travničkim hronikama*, ali i u Desničinom *Zimskom ljetovanju* te Nazorovim alegorijama (*Veli Jože* i *Medvjed Brundo*). Čitanja hrvatske književne pri/povijesti autor uglavnom rekonstruira priču kontinuiteta i pripadnosti zapadnom kanonu, a polazi od naknadne re/konstrukcije hrvatskog standarda. Smatra da je formiranjem standarda došlo do procesa naturalizacije nacionalnih razlika u obliku umjetno uspostavljenog zajedništva triju narječja. August Šenoa ideji pridonosi stvarajući umjetni jezik, a dobar je primjer otpora dominantnijem *Prijan Lovro*. Škvorc smatra da je formiranje ovakva konstrukta poslužilo

formiranju/obnovi književne nacije, a sam je štokavski, osnova standarda, u tom vremenu podržavan od strane elita jer je pridonosio gospodarskom napretku. Nadalje, prema modelu uspostavljenih stereotipa, hrvatska književnost pripada zapadnom književnom krugu. Škvorc ovakvo shvaćanje preispituje tvrdeći da je iz perspektive francuske, germanske ili britanske paradigme koja je eurocentrična prostor ruba prostor zemljopisno uključenog, ali kulturološki isključenog drugog (Škvorc 2017: 270, prema Woolf 1994). U hrvatskoj se književnosti i kulturi javlja zanimljivost uklapanja u europski Zapad, a isti nas Zapad istovremeno doživljava i ravnopravnima i marginalnima. Autor smatra da s tim na umu možemo proučavati književna ostvarenja, a istovremeno i ispitati i revalorizirati ideje tradicije „zapadnosti” kanona.

Govoreći o jugoistočnoj Europi i hrvatskoj tradiciji, Škvorc s jedne strane postavlja „velike tradicije” (talijansku, njemačku, rusku), koje su zadale parametre prema kojima su se ogledala velika stilska razdoblja poput renesanse, baroka, realizma i dr., a s druge strane stavlja procese kreiranja mitologema i ideologema zasnovanoj na ideji „otpora”. Uokvirujući se u zadani okvir, Škvorc smatra da je hrvatska tradicija živi paradoks jer se s jedne strane iznimno želi uklopiti te postati dijelom

zajedničkog kulturnog kruga, a istovremeno u političkoj i ideologijskoj paradigmi postoji jak otpor bilo kakvom stranom utjecaju, nastojeći sačuvati vlastiti identitet (Škvorc 2017: 285–287).

Baveći se (de)konstrukcijom nacionalnog narativa/glasa, uspoređuju se dva različita teksta i samim tim dvije poetike. Jedna je od njih romantičarska, a druga modernistička. Također jedna je dio nacionalne konstrukcije, a druga re/konstrukcije. Riječ je o tekstu *Nаша književnost* Augusta Šenoae te pjesmi *Glasna jasna* Ivana Slamniga. U vremenu raslojavanja modernističke paradigme neki su se pisci okrenuli tradiciji. S jedne je strane dekonstrukcija ideje tradicije, a s druge (re)konstrukcija povijesti i povijesne upisanosti. Primjeri su Andrićeva *Prokleta avlija*, Marinkovićeva *Zajednička kupka*, Novakov *Izvanbrodski dnevnik*, itd. Primjer za to upravo je i Slamnigova *Glasna jasna* kroz koju se dekonstruira Šenoinu poetiku. Kod Slamniga u pitanju je *jeka* originalnog zapisa koja otvara različite mogućnosti tumačenja. Autor smatra da su tekstovi prvenstveno povezani jezičnom paradigmom, morfologijom pjesničkog izričaja, a zatim i ideološkom zasićenošću prostora te narativno intoniranim motivom „bezvremenosti” (Škvorc 2017: 320–322).

Naracija nacije iznimno je važna za suvremenu hrvatsku knji-

ževnu znanost jer omogućuje širenje pogleda pri preispitivanju statusa same književnosti danas te njezine uloge u formiranju kulturnih vrijednosti. Škvorc na zanimljiv način upozorava na svojevrsne „rupe”, u sistemu, stavljajući naglasak na složene odnose književnosti i povijesti,

konstrukcije u području fikcije i novih medija te samog književnoga kanona. Stoga ova knjiga daje nemjerljiv doprinos filologiji iz konteksta različitih metodoloških pristupa te na taj način preispituje sve ono što danas smatramo tradicijom.

Jelena Đorđević